

Príspevky uverejnené v této rubrice se nemusejí shodovat s názorem redakce. Redakce si vyhrazuje právo na redakční úpravu a krácení příspěvků bez vědomí autorů i na případné odmítnutí urážlivých či jinak nevhodných příspěvků.

Služby dostupné pro každého

Sociální problémy spojené s patologickým chováním jedinců v naší společnosti bývají často řešeny až v případech, kdy už je pozdě na nápravu nebo je cesta k ní delší a náročnější. Brno jako krajské město a zároveň metropole Moravy má logicky s ohledem na velkou koncentraci lidí také vyšší míru výskytu sociálně patologických jevů.

■ **Text: PaedDr. Jan Polák, CSc.,**
vedoucí Odboru sociální péče,
Magistrát města Brna

Ze srovnání mezi jednotlivými kraji ČR vyplývá, že v Jihomoravském kraji je třetí nejvyšší počet lidí bez domova, přes 2 000 osob. Přibližně 1 200 z těchto osob s průměrným věkem 47,7 let spí venku anebo v noclehárnách, přes 800 osob (včetně přibližně 300 dětí) využívá azylové domy, obecní ubytovny či domy na půl cesty, část osob je v nemocnicích a více než 100 ve věznicích. Vysoká čísla jsou evidována u věkové kategorie 60 plus. Je potřeba si uvědomit, že i lidé bez domova stárnou a s ohledem na jejich způsob života pak na ulici vidíme i osoby zdravotně postižené, nejčastěji si všimneme invalidního vozíku. To s sebou přináší a bude přinášet vyšší potřeby na zajištění nezbytné péče a pomoci, protože v mnoha případech dojde ke kombinaci různých sociálních znevýhodnění a výrazně klesající míry schopnosti zajistit své potřeby vlastními silami. Ve všech případech hraje včasná odborná podpora a pomoc, případně prevence, pro jejich zvládnutí klíčovou roli.

Statutární město Brno díky vlastním poskytovatelům – CSS, jedenácti domovům pro seniory a romskému středisku DROM, pokryje několik typů sociálních služeb současně, a to vše v přirozeném prostředí a na dosah jejich klientům. V neposlední

řadě se na pomoci a péči o cílovou skupinu osob bez domova podílí i poskytovatelé sociálních služeb z řad nestátních neziskových organizací, které mimo jiné finančně podporuje i město Brno.

➤ Služby pro osoby ohrožené sociálním vyloučením

Z registrovaných pobytových sociálních služeb CSS pro osoby v krizi mohou lidé z Brna i okolí využít dva **azylové domy** pro muže a ženy. A protože si město uvědomuje zvyšující se věk a horšící se zdravotní stav osob bez domova, bylo v jednom azylovém domě vybudováno bezbariérové patro tak, aby jej mohly využít i osoby s nižší mírou mobility (o holích či na invalidním vozíku). Do této pobytové sociální služby může docházet terénní pečovatelská služba.

Pokud je poptávka pouze po nízkoprahové službě či po rychlém řešení akutní nepříznivé sociální situace, má CSS k dispozici dvě **noclehárny** a jedno **denní krizové centrum**. Jedna z nocleháren a krizová pomoc jsou součástí **Městského střediska krizové sociální pomoci** v centru města, které poskytuje pomoc a podporu plnoletým, soběstačným osobám, ženám i mužům, kteří se ocitli v situaci ohrožení zdraví nebo života a přechodně nemohou svoji sociální situaci řešit vlastními silami. V suterénu budovy je klientům k dispozici i prostor s jídelnou a výdejnou stravou v rámci projektu „Jídlo pro lidi bez domova“. Zde probíhá v pracovní dny cca od 15 hod. výdej svážených neprodaných poledních menu z provozoven veřejného stravování. Vstup do budovy je doplněn o nájezdovou rampu, právě pro hůře mobilní klienty. V neposlední řadě pak CSS provozuje **středisko osobní hygieny**, které je zaměřeno na vytvoření důstojných podmínek pro osobní hygienu osob bez domova.

Sociální práci ve vztahu k cílové skupině osob ohrožených sociálním vyloučením vykonává rovněž **Oddělení sociální kurátoři** Odboru sociální péče Magistrátu

města Brna a v posledních letech se problematika této cílové skupiny přesouvá i na **Oddělení péče o seniory a osoby se zdravotním postižením**. Agenda sociálních kurátorů a sociálních pracovníků obce zahrnuje především poradenskou činnost, koordinaci komplexní podpory včetně pomoci při zajištění pobytu nebo ubytování, případně zprostředkování další pomoci a podpory od poskytovatelů sociálních služeb či pomoc při vyřizování sociálních dávek. Oddělení sociálních kurátorů také nabízí klientům oblečení ze sociálního šatníku a možnost praní prádla.

Mimo režim sociálních služeb město prostřednictvím CSS poskytuje pro osoby v nepříznivé bytové a sociální situaci **bydlení v Bytovém domě Francouzská**, jenž je převážně určen pro celé rodiny s nepravdělným či žádným příjmem nebo s problémy v přirozeném sociálním prostředí. Seniorům s nízkým příjmem v nevyhovujícím či nejistém bydlení město nabízí **Sdílené bydlení v šesti bytech v centru města**, kde je rovněž možné s ohledem na snižování soběstačnosti poskytovat terénní pečovatelskou službu.

➤ Pomoc města Brna lidem bez domova v době pandemie

Vláda České republiky uložila na jaře 2020 povinnost obcím zajistit systém péče o osoby bez přístřeší v souvislosti s pandemií koronaviru. Situace ukázala, že město dokáže na vzniklou krizi rychle reagovat a že ve spolupráci s příspěvkovými a neziskovými organizacemi umí nalézt vhodná řešení. V krátké době tak vznikla **tři nová centra pomoci pro osoby bez domova**. Pro klienty bylo v centrech připraveno sociální zázemí s možností základní hygieny a stravování. Dále se pak podařilo koncem října 2020 zřídit **ubytovací zařízení pro osoby pozitivní na Covid-19 bez přístřeší** s bezpříznakovým či lehkým průběhem onemocnění s kapacitou až 100 lůžek, se zajištěnou stravou 3x denně, výdejem ochranných pomůcek, sociálním šatníkem, zdravotnickou pomocí atd. V rezervě pak bylo připraveno také zařízení **karanténní**, kdy obě zařízení provozovalo CSS.

➤ Co když terénní a ambulantní služby nestačí

Kam až mohou zajít s péčí sociální služby terénní a ambulantní či služby posky-

Vláda České republiky uložila na jaře 2020 povinnost obcím zajistit systém péče o osoby bez přístřeší v souvislosti s pandemií koronaviru. Situace ukázala, že město dokáže na vzniklou krizi rychle reagovat a že ve spolupráci s příspěvkovými a neziskovými organizacemi umí nalézt vhodná řešení.

tující pouze ubytování v případě, že se v důsledku věku, zdravotního postižení, chronického duševního onemocnění nebo závislosti na návykových látkách či onemocnění různými typy demencí sníží soběstačnost osobám bez přístřeší natolik, že jejich situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby? Tyto služby nemají ošetrovatelský a zdravotnický personál. Zákon o sociálních službách nabízí „pouze“ pobytové sociální služby Domov pro osoby se zdravotním postižením, Domov pro seniory a Domov se zvláštním režimem. Současná legislativa neumožňuje typ pobytové sociální služby se zajištěním 24hodinové péče pro cílovou skupinu „osoby bez přístřeší“. V rámci sociální služby domov se zvláštním režimem mohou být cílovou skupinou osoby se sníženou soběstačností z důvodu závislosti na návykových látkách, jenomže většinou jde již o osoby, které aktivně návykové látky neužívají či nemohou užívat, ale mají ve zdravotní dokumentaci mimo jiné často i diagnózu alkoholová demence. Můžeme se ptát, zda si tito lidé komfort pobytových sociálních služeb zaslouží, zda si pobytu v nich váží a jsou za poskytovanou péči vděční. Stejně tak by se mohli ptát i zdravotníci v léčebnách dlouhodobě nemocných nebo psychiatrických nemocnicích, kde jsou tito lidé často nikoliv ze zdravotních, ale ze sociálních důvodů (nemají střechu nad hlavou, nenavštěvují své lékaře, nedodrží léčebný režim apod.).

Je nutné konstatovat, že současná právní úprava nenabízí mnoho možností, jak zajistit péči o osoby sociálně vyloučené, bez domova, závislé na pravidelné pomoci druhé osoby. Často slyšíme z různých stran návrhy na zřízení „chudobince“, ale takové zařízení zákon o sociálních službách nezná. Problematické by bylo i zřízení bezbariérového ubytovacího zařízení (ubytovny) pro osoby bez domova s potřebou péče, kam by za nimi docházela terénní pečovatelská služba či domácí/ošetrovatelská péče, protože takové zařízení by stálo na hraně poskytování pobytové sociální služby bez registrace. Nicméně i tady město Brno hledá schůdná řešení a již v roce 2016 přistoupilo k úpravě cílové skupiny služby **domova se zvláštním režimem** v Domově pro seniory Kociánka, v budově **Štefánikova**. Pobytová služba s kapacitou 58 osob je určena osobám s chronickým duševním onemocněním, se sníženou pohyblivostí, rizikovým způsobem života a sociálním vyloučením nad 50 let věku. Dalším počinem města je letos nově otevřený **Domov pro osoby se zdravotním postižením Most** (kapacita 15 lůžek) pro osoby od 18 let, které jsou ohroženy sociálním vyloučením díky kombinaci zdravotního postižení a nevhodného bydlení, mají sníženou

soběstačnost z důvodu chronického onemocnění nebo prodělané závislosti na návykových látkách, jsou bez přístřeší a jejich situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Jelikož současný trend směřuje k poskytování terénních sociálních služeb v přirozeném prostředí seniorů, kteří chtějí dožít ve svých domovech, není vůle Jihomoravského kraje poskytovat finanční prostředky na budování nových pobytových sociálních služeb a zařadit nové kapacity do Základní sítě. Jednou z možností řešení této situace může být změna cílové skupiny na osoby ohrožené sociální vyloučením u dalších domovů se zvláštním režimem, jejichž je město zřizovatelem, čímž bude omezena dostupnost služby pro cílovou skupinu seniorů.

➤ Reakce na článek „Jak se žije lidem bez přístřeší v domově pro seniory a domově se zvláštním režimem aneb Úskalí práce s bezdomovci“

Je patrné, že výše uvedené je reakcí na článek zveřejněný v tomto časopise v čísle 8,9/2021, ze kterého vyplývá, že město Brno problém osob na ulici neřeší a pouze rozhoduje o přijetí těchto osob do domovů pro seniory. S mnohými názory z článku se lze ztotožnit, protože si uvědomujeme, že péče o tyto osoby je náročná a jejich potřeby mohou být specifické a odlišné od většinové populace. Ale jak již bylo napsáno v úvodu, i tito lidé stárnou a ruku v ruce s věkem i jejich stylem života se to odráží i na jejich zdravotním stavu. A tady je třeba zmínit § 92 zákona o sociálních službách, který obecním úřadům obcí s rozšířenou působností nařizuje „zajistit osobě, které není poskytována sociální služba, a je v takové situaci, kdy neposkytnutí pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví, poskytnutí sociální služby nebo jiné formy pomoci, a to v nezbytném rozsahu“ a prostřednictvím sociálních pracovníků „realizuje činnosti sociální práce vedoucí k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob“. V souladu se zákonem o obcích (§§ 35 a 35a) „Obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu dále pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů“. K tomu pak může zakládat a zřizovat právnické osoby a organizační složky obce, tak jako tomu je i v případě CSS a domovů pro seniory. Odbor sociální péče Magistrátu města Brna tedy nerozhoduje o přijetí osob bez přístřeší do domovů pro seniory, ale podílí se na zajištění pomoci a péče všem potřebným občanům města, a to především prostřednictvím městem zřízených příspěvkových organizací působících v sociální oblasti, tedy plní svoji zákonnou povinnost.

Závěrem ještě reakce na některé konkrétní body z článku. To, že klient nemá osobní věci a finance, lze řešit pomocí dávek hmotné nouze (příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení), na které má nárok i klient pobytové sociální služby. Je pravda, že nemusí vždy pokrýt úhradu služby v plné výši, ale tady je třeba uvést, že mnohdy ani „běžní“ senioři ze svých důchodů plnou úhradu nejsou schopni zaplatit. K vyživovací povinnosti manželů (pokud je stanovena na základě soudního rozhodnutí) lze na úřadu práce uplatnit institut „vyloučení z okruhu společně posuzovaných osob“, což je bytem jednoho z manželů v pobytové sociální službě nezpochybnitelné. V případě doplatků na léky pro osoby v hmotné nouzi musí existovat vždy minimálně jeden plně hrazený lék, tedy bez doplatku. Chybějící ošacení či hygienické potřeby nemusí řešit sbírkou personál domova, ale jak již bylo zmíněno, na Odboru sociální péče je těmto osobám k dispozici sociální šatník a je možné se obrátit na Sociální nadační fond města Brna a Jihomoravského kraje, který pomáhá občanům města v tíživých životních situacích a je určen mimo jiné i seniorům a lidem se zdravotním postižením.

Nelze paušálně říct, že pobytem v domově pro seniory nebo se zvláštním režimem je řešena u osob bez domova pouze problematika absence bydlení. Pro tyto případy město zřizuje a má jiné již zmíněné služby včetně toho, že dostatečně finančně podporuje i nestátní neziskové organizace a mimo jiné má i projekty na sociální bydlení pro různé cílové skupiny včetně seniorů.

To je komentář k několika přinejmenším diskutabilním bodům z článku, které jsou jistě na delší rozpravu a vždy vztažené k individuálním potřebám konkrétních klientů. Dále bychom mohli hovořit o věkové hranici klientů v domovech, užívání návykových látek (převážně alkoholu) v domovech, nutnosti aktivizace a rehabilitace u osob, které do domova přišly z ulice, a dalších problematických otázkách, které byly, ale i nebyly v článku napsány. Toto by však nemělo být řešeno prostřednictvím médií, nýbrž konstruktivní komunikací a spoluprací mezi jednotlivými aktéry v sociální oblasti včetně obcí. A jedním z těchto nástrojů je i komunitní plánování, které město Brno využívá od roku 2005. Aktuálně má již svůj 6. Komunitní plán sociálních služeb pro období 2020–2022. Jde o proces, do kterého se mohou zapojit všichni, jichž se sociální služby týkají a mimo jiné i zástupci poskytovatelů. Je na zvážení každého, zda této možnosti dostatečně využívá a dokáže tak problémy „své“ služby pojmenovat i na plénu za přítomnosti zástupců ostatních služeb či samotných uživatelů.